

Jó magyarok, örmény gyökerekkel Egy ősi nép leszármazottai a kerületben – Hagyományörzés, kulturális kapocs

Az 1997-ben alapított Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tagjai évente ellátogatnak az óhazába. Fotóikból kiállítást rendeznek, elmesélik élményeiket. A rendezvényekre összejönnek a fővárosi örmények, akik - amint az a múlt csütörtöki rendezvényen is kiderült - jól ismerik egymást.

Vendégségben

Az idén 28 tagú hivatalos küldöttség utazott Örményországba. Fogadta őket többek között a kulturális miniszter, a Matenadaran (híres kódexgyűjteményük), valamint nemzeti könyvtárunk igazgatója, kalauzolta őket a Jereváni-Magyar Kulturális Egyesület vezetője, jártak az ottani tudományos akadémián. Vendéglátóik a kiállításon is bemutatott dokumentumokkal ajándékozták meg őket. A kétszázötven kiállított fényképen látható ősi, mára elnéptelenedett városok, öreg városközpontok, templomok, kódexek, népi és mindennapi használati tárgyak, öltözetek egy keleti hatásokat mutató, sajátos kultúrát és egyházi életet tárnak elénk.

Humor és saragánok

- A nyelvet már nem tudjuk megtanulni, de történelmünket, kultúránkat igen, s ez komoly összetartó erő - mondta *Issekutz Sarolta*, az egyesület alapító elnöke. A megnyitó műsorát is e gondolat jegyében állították össze *Flórián Antal* és *Szabó Anikó* örmény származású színművészek, az óhazából hozott népi ruhákban léptek fel. A háromszáz évvel ezelőtti erdélyi megtelepedésükről szóló régi rege ízes népi humorral elevenítette meg a püspökük által vezetett gazdag, rátarti, nyakas és furfangos atyafiakat. Más népekkel nem tudtak összeférni, így pusztá földet vásároltak, ahol saját városokat alapítottak - például Szamosújvár, Erzsébetváros - melyek zárt közösségeinek életéből régi anekdotákat idéztek. *Kátainé Szilvay Ingrid* saragánokkal (örmény egyházi énekek) ismertette meg a közönséget.

Az örmény gazdag kereskedő nép volt, gyakran kényszerült menekülésre hanyatott és sokszor tragikus történelme során. Az óhazában 3-3,5 millióan, a világon szétszóródva csaknem ugyanannyian, 3,5 millióan élnek.

Erdélyből jöttek

Magyarországon tizenöt-húszezer örmény él, közülük legtöbben Erdélyből érkeztek. Az erdélyi gyökerű örményeket fogja össze az egyesület. Eddig öt nemzetközi konferenciát rendeztek, honlapjuk van, havonta füzetet jelentetnek meg. Kilenc kötetet adtak ki az *Erdélyi Örmény Múzeum* sorozatban, kultúrájukról, történelmükről, az örmény eredetű magyar nemesi családokról. Megjelenés alatt áll az erdélyi örmény gasztronómiát bemutató könyvük, amelynek receptjeiből készültek a gasztronómiai bemutató specialitásai.

A kerületben százhusz-százharminc örmény leszármazotról tud *Issekutz Sarolta*, aki az öttagú örmény kisebbségi önkormányzat elnöke is. (Itt természetesen az elnök asszony örmény családjáról beszélt. A szerk.) Fontos feladatuk az érdekvédelem, de főként kulturális identitásuk őrzését tekintik céljuknak. Mert ugyan jó magyar embernek tartják magukat, de örmény gyökereikhez is ragaszkodnak.

(A kiállítás november 22-ig volt látogatható)

(Megjelent a II. kerületi Théma újságban 2005. nov. 16-án)

* * *

„Szeretet nélkül az igazság halott”

Romano Guardini

* * *

Frigyesy Ágnes

Legyetek az igazság védői és a szeretet apostolai

25 éve hunyt el Márton Áron

„Szent hivatalom kötelez, hogy egyformán püspöke legyek szegénynek és gazdagnak, tanulnak és a tanulás lehetőségeitől elzártnak, előkelőknek és egyszerű embereknek, az élet kegyeltjeinek és az élet szerencsétlenjeinek, bűnösöknek és a kegyelem áldottjainak. Az Isten felé vezető utat mindenki számá-

ra fel kell tárnom..." - írta Márton Áron, Erdély világhírű püspöke első Gyulafehérváron kelt körlevelében 1939. március 31-én.

Márton Áron tudta, hogy a reá szabott választott út nehéz lesz, többször tett vallomást arról, hogy a veszély idején is őrt kell állnia. Fölszentelt papjait erre bízta: „Legyetek az igazság védői és a szeretet apostolai...közvetítsétek bőszesen a beteg emberiség számára Isten gyógyító kegyelmét és megváltó irgalmát! Legyetek a bénák lába, a vaknak szeme, az árvának, szegénynek, az elesett és szenvedő embereknek gyógyító atyja...S álljatok az Őrhelyen, ahová küldettek, hősi elszántsággal a veszély idején is..."

Honnan indult Erdély szent püspökének életútja? Csíkszentdomokoson született 1896. augusztus 28-án, Márton Ágoston és Kurkó Julianna egyszerű földműves család harmadik gyermekeként. A székely szülőföld három ajándékkal látta őt el: „a történelmi zivatarokat átélő csíki katolicizmus erős lelket adott neki, a Hargitán túl őrtálló nép acélos öntudatot, az életharcban fáradhatatlan község pedig bátor aszketizmust" — e szavakkal jellemezte őt kortársa Venczel József. A Márton család vallásukat gyakorló katolikusok voltak. Isten áldását kérték mind maguk, mind gyermekeik, valamint kétkezi munkájuk számára.

Szalay Jeromos Márton Áronról írt „Vértanú püspök vértanú népe" című 1952-ben Párizsban megjelent művéből tudjuk: a család mindennap imádkozott. A munkából hazajövő apa térdére ültette fiát, s amíg az anya elkészítette a szerény vacsorát, apa és fia imádkozott. „Vess keresztet kis szógám!" - mondta neki már akkor, amikor a kis Áron még csak gügyögött.

A tehetséges fiatalember a gimnáziumi tanulmányok elvégzése után, katonai behívót kapott, majd a harctéri szolgálat teljesítése után földművesként dolgozott. 1920-ban jelentkezett a teológiára, s 1924-ben gróf Majláth Gusztáv Károly püspök elődje szentelte pappá.

Márton Ágoston, az édesapa elbeszéléseiből tudjuk, megható jelenetnek lehetett tanúja, amikor fia elárulta neki életre szóló döntését. „Épp a cséplés ideje volt, akadt munka elég. - Fiam, mi történt, a zsákok gyűlnek, jól tudod, hogy kosarazva voltak a földek és a gabona ilyenkor úgy jön le, hogy el sem képzeled. Nem szeretem a viselkedésedet, valami rosszban töröd a fejed, a szemed sem úgy áll, mint máskor... Ne szomorkodj, van elég leány a faluban, s ha úgy gondold nőszülj meg!... - Nem vagyok szomorú Édesapám, hanem valami olyan dologra gondolok, hogy meg sem akarom mondani... Az apa elkomorodott. Mégis arra gondolt, bejelenti a házasságot. - Csak bátran fiam, nincs szégyellni való, én is így jelentettem be valamikor apámnak munka közben, hogy Édesanyádat el akarom venni... A viselkedéseden látom, hogy szerelmes vagy. Az pedig olyan betegség, hogy orvossága nincs semmiféle a patikában.

Áron apjára nézett és így szólt: - Igaza van, Édesapám. Valóban szerelmes lettem, igaz, hogy akibe szerelmes lettem, nem olyan szeszélyes, de kitartó a szeretete és nem hagy el engem. Szerelmes lettem Jézus Krisztusba, pap szeretnék lenni... Az apa nagyot csuklott, és hogy könnyeit fia meg ne lássa, hamar előhozott egy zsákot... Amikor útnak eredt, Édesanyja szaladt utána. - Fiam, még valamit akarnék mondani. Mit feleljek Erzsinek, ha kérdezi, hogy hol vagy? - Csak annyit mondjon Édesanyám, hogy karjaiból Jézus karjai közé rohantam és imádkozzon, hogy hűséges legyek Jézushoz.."

Márton Áron első szentmiséjét 1924. július 13-án mutatta be szülőfalujában, Csíkszentdomokoson. Először kápláni útja Ditróba vezetett. Már első prédikációival megnyerte az idősebb és a fiatal hívők szívét. Templomi beszédeire egyre többen gyűltek össze. Szónoki talentuma is nagy hatást keltett. Lelkesedésére és tehetségére püspöke is felfigyelt, s hamarosan Marosvásárhelyre helyezte. Onnan Majláth püspök meghívta Gyulafehérvárra könyvtárosnak és püspöki levéltárosnak. Hamarosan püspöki titkár lett.

Majláth püspök bizalmasaként közvetlen közelről tanulmányozhatta az egyházkormányzatot. Márton Áron papi pályájának újabb állomása Kolozsvár. Majd az egyetemi hallgatók szónoka, prézese lett. Minden vásár- és ünnepnapon ő tartotta a szentbeszédeket a piarista egyetemi templomban. Kortársak és az „Erdélyi Tudósító" szerint Márton Áron lelkipásztori munkájának hatására a magyar egyetemi ifjúság körében teljesen megszűnt az illegális kommunista mozgalom. Közeli munkatársa Dr. György Lajos pedig a következőket mondta róla: „Ifjúsági prézesként rendíthetetlen eréllyel hirdette főiskolás híveinek, hogy népünk életmegújulása elválaszthatatlan a lélek nemességétől, a szellemi magatartás tisztaságától, az értelem eleven frissességétől és az akarat szilárdságától függ."

1938. augusztusában Vorbuchner Adolf megyéspüspök halálával megüresedett a gyulafehérvári püspöki szék. 1938. december 24-én, a Karácsonyt megelőző napon a Szentszék XI. Pius pápa megbízásából telefonon bejelentette: a román kormány beleegyezésével Márton Áront nevezte ki gyulafehérvári püspöknek. A püspökszentelést 1939. február 12-ére tűzték ki. Az eseményre vendégek sokasága érkezett.

Több, mint kétszáz lelkészt, plébánost, egyházi és világi tekintélyt számoltak. A hívősereg megszámlálhatatlan volt. A szertartás végén, *Hegy Endre* visszaemlékezéséből tudjuk: „*Mikor Márton Áron püspök elindult az áldásosztásra, édesanyja és édesapja hozzájárultak és megcsókolták felszentelt kezét. Az egész templom meghatva figyelte a püspököt, aki ősz édesanyjához lehajolt, megcsókolta szülői kezét és azután megcsókolta apját is. Régi diákjai, fiatal és idősebb munkatársai ott térdeltek mellette és ő komoly és szerény méltósággal haladt végig a templomon és áldotta meg először, mint püspök a híveit.*”

A szülőfalujából érkezett hívek érdekes ajándékkal lepték meg: a szülői ház és telek kicsinyített mását adták át az új püspöknek. Márton Áron ekkor a következőket mondta: „*...Amit Isten keresztként vállamra rakott, ha vérző térdekkel is, vinni akarom, vinni fogom. Kérem paptársaimat, kövessenek engem a golgota úton...Ezen a szent napon szülőfalumra, egyházmegyém minden népére szabadjon azt a szent fogadalmat tenni, hogy fajtámnak szívósságát, kiállását a magam erényének akarom tekinteni, sorsát vállalni akarom... Az Isten hivatást adott nekem. Életem ennek a hivatásnak szentelem és jó népemért becsületesen dolgozom, s a kijelölt úton vezetem.*”

Márton Áron mindig hű maradt népéhez. Püspöksége ideje alatt tört ki a második világháború. A magyarok elnyomása - román részről - erősödött. Állatokat, termésük nagy részét, sőt földjeiket is elkobozták tőlük, s nem egy alkalommal sor került letartóztatásokra is. Márton Áron személyesen járt közbe kiszabadításukért. Nem egy esetben az ő szavára bocsátották szabadlábra fogva tartott papjait. Erdély püspöke körlevelekben fordult papjaihoz és híveihez. Véleményt formált és állást foglalt többek között a keresztény felelősségről, a békéről, a népnevelés feladatairól, a sajtó-és véleményszabadságról, a kommunizmusról, a liberalizmusról, az istentagadó társadalomról és a személyiség tiszteletéről, írásaiban síkra szállt a deportálásra várt zsidókért és keresztényekért. Levelét megküldte a Magyar Királyi Belügyminisztériumhoz, a Kolozs megyei Főispáni Hivatalhoz, a kolozsvári Rendőrkapitánysághoz. Továbbá *Angelo Rotta* pápai nunciushoz és *Serédi Jusztinián* hercegprímásnak.

A háború után az erdélyi magyar oktatás a csőd szélén állt. Márton Áron ekkor nemcsak segínyt nyújtott a kolozsvári Bolyai Egyetem számára, hanem hosszabb időn keresztül hozzájárult a tanárok fizetéséhez. 1945-ben létrehozta a „*Petőfi Alapot*”, mely biztosította két éven keresztül a romániai magyar tanügy és a színházak személyzetének fizetését.

1944 őszén az új román kormány heves támadásokat indított Erdély magyarsága ellen. „*Márton Áron nem tűrhette az igazságtalanságot* - írta róla írt kötetében *Páter Szőke János*, az Ostpriersterhilfe egykori magyar vezetője, aki több ízben járt a főpapnál. Idézzük őt: „*Elhivatottnak érezte magát, hogy felemelje szavát a több ezer elhurcolt és megkínzott magyarért, a munkatáborokba szállított 16-20 éves székely és csángó fiatalokért... 1945 elején, húsvéti szózatában tiltakozott a méltánytalanságok ellen és írásban fordult az akkori miniszterelnökhöz, Gróza Péterhez...*” 1946 pünkösdjén Csíksomlyón ismét felemelte szavát: „*Szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van.*”

1948. augusztus 2-án kiadott dekrétum értelmében minden egyházi iskolát és intézményt, beleértve a szerzetesházakat is, államosították. A román kormány azonnali hatállyal felmondta az 1927-ben kötött és 1929-ben ratifikált konkordátumot a római Szentszékekkel.

- *Márton Áront 1949-től egyre nyíltabb támadások érték az állami szervek részéről. Ha valahol misézett, katonai zenekart vezényeltek ki a templom elé, hogy ezzel is zavarják... A hívek azonban minden egyházközségben testőrgárdát szerveztek, nehogy történjék valami a püspökkel. Ha elhagyta a falut, a testőrgárda kikísérte a falu határáig, ahol már várta a másik falu testőrgárdája. A hívek mindenütt lelkesedtek Márton Áronért* - írja könyvében P. Szőke János.

Mint ismeretes Márton Áron 1949 és 1955 között különböző börtönökben sánylődött, majd 1956 és 1967 között házi-örizetben tartották. A mártírsorsú főpap elfogatásáról így ír Szőke János: „*Már az indulás gyanút ébresztett Márton püspökben, amint ezt kiszabadulása után elmondta. Nem a megszokott zsidó sofőr jött ugyanis érte. Amint később kiderült, ő nem vállalta a hatóságokkal történt összejátszást a püspök elfogatásában...Így a hatóságok mást bíztak meg ezzel a feladattal... Félúton a sofőr megállt, s motorhibát színlelt. Röviddel ezután 'éppen arra jött egy másik autó' - civil ruhás rendőrökkel. Ezek 'készgesen' felajánlották autójukat a püspöknek...Miután elindultak, a hatósági személyek felmutatták igazolványukat, s kijelentették, parancsuk van letartóztatására. Szemét bekötötték, és figyelmeztették, hogy nem kérdezhet semmit...*”

A bukaresti katonai törvényszék 1951. július 13-án életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. Márton Áron ennek ellenére nem volt hajlandó kegyelmi kérvényt írni a hatóságoknak. Tudta, hogy elfogatása igazság-

talán. Végülis 1955. február 2-án került szabadlábra. A papság nagy része hűen kitartott püspöke mellett. Akik pedig távollétében ellene fordultak, magához hívatta őket és megbocsátott nekik.

Erdély nagy püspöke bármerre járt, lelkesen ünnepelték. Népszerűsége végül is annyira zavarta az állami hatóságokat, hogy kiszabadulása után egy évvel házi fogságra ítélték. Megtiltották neki, hogy elhagyja a püspöki palotát, működési engedélyét pedig megvonták tőle. Palotafogsága 11 esztendeig tartott. Szintén Szőke páternek mesélte el, - aki Németországból többször meglátogatta Márton püspököt -, hogyan szerelték fel az egyik lehallgatót. Idézzük ismét őt: „Egyszer fürdőszobája ablakából figyelte, hogy egy katonára létrára mászva kicserélte a palota falában elhelyezett magnetofon szalagját... A püspök házőrző kutyáit rendszeresen megmérgezték. Az is előfordult, amikor a parkban időzött, hogy rálöttek. A golyó szerencsére nem talált. Mikor az esetet a rendőrségen jelentették, az ügyeletes rendőr azt válaszolta: kár, hogy nem halt meg. Többször szerették volna különböző alkalmakból eltenni láb alól a nagy püspököt, de a Gondviselés vigyázott rá.”

Márton Áron - csakúgy, mint Mindszenty bíboros - egyháza részéről is megkapta élete végén a fájdalmas keresztet. Halála előtt néhány hónappal *II. János Pál pápa* 1980. április 2-án püspöki működésének 42. évében felmentette az egyház-megye kormányzása alól. Szeptember 29-én, épp 25 évvel ezelőtt sok szenvedés után, életének 84. évében hunyt el.

Milyen kár, hogy a sokat szenvedett, népéért mindig hűen kiálló főpap nem halhatott meg püspöki méltóságának rangjában. Hívei azonban mellette álltak temetésén - több, mint tízezren gyűltek össze a gyulafehérvári székesegyházban -, s mellette állnak mindmáig. Emberi nagyságát, méltóságát szellemi hagyatéka őrzi.

Álljon itt végezetül 1944-ben Kolozsváron tartott beszédének nemes gondolata: „Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és börtön nem szégyen, hanem dicsőség.”

* * *

Márton Áron emlékezetére - pódium műsor

A novemberi klubnapon a résztvevők meghallgatták a XII. kerületi Örmény Önkormányzat éves munkájáról szóló elnöki beszámolót közmeghallgatás keretében. Az est második felében Márton Áron emlékezetére pódium-műsor hangzott el.

László Károlyt, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház rendezőjét, erdélyi örmény származású színművészt kértük fel az előadás megtartására. A művész felidézte *Márton Áron* karizmatikus alakját, a közönség néma csendben, lélegzetét visszafojtva hallgatta a produkciót. Megrendítő élményben volt részünk. Köszönjük, hogy megajándékozott bennünket ezzel a műsorával! Fáradtságot nem ismerve, egész éjjel utazott Erdélyből Budapestre, hogy a klubest közönsége megismerhesse az EMBER-KATEDRALIS igaz történetét. Alábbi írásunkkal a 25 éve elhunyt főpapra, első örmény katolikus vikáriusra emlékezünk. Emléke legyen áldott!

(A novemberi klubnapot a XII. kerületi Örmény Önkormányzat rendezte.)

Csíkszentgyörgyi - Ficzus Margit

(A XII. kerületi Örmény Önkormányzat elnöke)

* * *

Dr. Puskás Attila

„Nem csak kereskedő...”

Örmény Kultúra Hete Gyergyószentmiklóson

Ha örmény - akkor kereskedő. Ez olyan megrögződés, nem csak hazánkban, amelyet nagyon nehéz megváltoztatni. De talán nem is kell, mert alapjában igaz. Csupán annyival kellene kibővíteni: NEM CSAK kereskedő.

Ha megfigyeljük az örmények által lakott településeket, valóban, egy iparos-kereskedő néppel találkozunk. De ha jól megfigyeljük e nép hétköznapi életét, sok mindenre fény derül. Kiderül, hogy ennek a kereskedő népnek volt pénze, de volt ízlése is - valahogy másként, mint sok mai úrgazdagnak és üzletembernek, akiknek az előbbiből van, a másikból pedig nagyon nagy a hiány. Kiderül, hogy ennek a népnek volt pénze, de gimnáziumokat, árvaházakat, leánynevelő iskolákat, fiúiskolákat építettek, nyomdákat,